

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI DIN CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE RELAȚII INTERNAȚIONALE ȘI STUDII DE
SECURITATE

REZUMAT

ARHIVELE STATULUI DIN IAȘI **1832-1948**

Coordonator de doctorat: prof. univ. dr. **Lucian NASTASĂ-KOVÁCS**

Student-doctorand: **Emanuela LUNGU**

2025

CUPRINS

INTRUDUCERE.....	5
I.CADRUL LEGISLATIV.....	7
I.1.Arhiva Statului din Moldova (1832-1862).....	7
I.2. Sucursala Arhivelor Statului din Iași (1862-1925).....	17
I.2.1. Punerea problemei desființării Sucursalei Arhivelor Statului din Iași, 1862, I.....	17
I.2.2. Înființarea Arhivelor județene.....	26
I.2.3. Punerea problemei desființării Sucursalei Arhivelor Statului din Iași, 1876, II.....	34
I.2.4. Suspendarea serviciului Sucursalei Arhivelor Statului din Iași, III (16 august 1916-1 aprilie 1918; 24 noiembrie 1918-8 ianuarie 1919).....	39
I.2.5. Evacuarea unor documente aflate în păstrarea Sucursalei Arhivelor Statului din Iași la Moscova (1917).....	40
I.3. Direcția Regională Iași a Arhivelor Statului (1925-1948).....	41
I.3.1. Evacuarea Direcției Regionale Iași a Arhivelor Statului la Bascov, Argeș (1941-1942).....	48
I.3.2. Evacuarea Direcției Regionale Iași a Arhivelor Statului la Săcelu, Gorj (1944-1948).....	50
II. PERSONALUL.....	55
II.1. ARHIVIȘTI AI STATULUI (1832-1862).....	55
II.1.1. Gheorghe Asachi agă (1 ianuarie 1832-27 septembrie 1849).....	55
II.1.2. Vasile Alecsandri vornic (28 septembrie 1849-2 februarie 1850).....	67
II.1.3. Vasile Alecsandri (3 februarie 1850-13 aprilie 1853).....	68
II.1.4. Iacovachi Palade vornic (14 aprilie 1853-21 ianuarie 1855).....	69
II.1.5. Alecu Fotino agă (22 ianuarie 1855-14 iulie 1855).....	71
II.1.6. Gheorghe Sion spătar (15 iulie 1855-26 aprilie 1856).....	72
II.1.7. Teodor Codrescu agă (27 aprilie 1856-26 octombrie 1856).....	73
II.1.8. Alecu Soroceanu agă (27 octombrie 1856-31 decembrie 1856).....	73
II.1.9. Gheorghe Asachi postelnic (1 ianuarie 1857-21 august 1858).....	74
II.1.10. Iancu Alexandrescu postelnic (22 august 1858-6 martie 1859).....	74
II.1.11. Tucidide Durmuz (7 martie 1859-9 august 1860).....	75
II.1.12. Iosif Patriciu Popescu (10 august 1860-10 ianuarie 1862).....	75
II.1.13. Tucidide Durmuz (11 ianuarie 1862-31 martie 1862).....	75

II.2. CAPI/ŞEFII AI SUCURSALEI ARHIVELOR STATULUI DIN IAŞI (1862-1925).....	76
II.2.1. Panaite Malcoci (1 aprilie 1862-31 mai 1864).....	76
II.2.2. Tucidide Durmuz (1 iunie 1864-23 septembrie 1867).....	76
II.2.3. Gheorghe Tăutu (24 septembrie 1867-28 iulie 1874).....	78
II.2.4. Ion Stamati (29 iulie 1874-31 decembrie 1875).....	81
II.2.5. Gheorghe Tăutu (1 iunie 1876-28 februarie 1877-conservator; 1 martie 1877-8 august 1885-şef al Sucursalei).....	82
II.2.6. C. D. Mumuianu (9 august 1885-28 septembrie 1885).....	83
II.2.7. Neculai Roiu (28 septembrie 1885-30 septembrie 1897).....	84
II.2.8. Gheorghe Ionescu (1 octombrie 1897-30 septembrie 1912).....	85
II.3. DIRECTORI REGIONALI (1925-1948).....	87
II.3. Sever Zotta (1 octombrie 1912-30 aprilie 1934).....	87
II.3.2. Alexandru Băleanu (1 mai-30 septembrie 1934-director delegat; 1 octombrie-1934-31 octombrie 1940-director).....	93
II.3.3. Gheorghe Ungureanu (1 noiembrie 1940-1 noiembrie 1941-director delegat; 1 noiembrie 1941-1948-director).....	97
III. SEDIILE ŞI MOBILIERUL.....	105
III.1. Sedii provizorii: 1832-1911.....	105
III.2. Sediul de la Mănăstirea Golia: 1911-1948.....	133
IV. DEPUNERI DE DOCUMENTE.....	137
V. SELECŢIONAREA DOCUMENTELOR.....	195
V.1. ÎN CADRUL ARHIVELOR.....	195
V.2. LA CREATORI.....	201
VI. VALORIFICAREA DOCUMENTELOR.....	207
CONCLUZII.....	212
BIBLIOGRAFIE.....	214

Cuvinte cheie: arhive, tezaur, istorie, memorie, evoluție, personal, sedii, mobilier, evacuări

Prin prezenta teză de doctorat, intitulată "Arhivele Statului din Iași (1832-1948)", ne-am propus să analizăm în mod cuprinzător activitatea acestei instituții, obiectiv care a impus consultarea unei game largi de surse. Cercetarea s-a bazat pe lucrări generale de istorie, studii și articole de specialitate dedicate temei, îndrumătoare arhivistice, izvoare juridice, periodice și bibliografii analitice. Un loc central l-a ocupat însă investigarea izvoarelor istorice inedite, provenite din cadrul Serviciului Județean Iași al Arhivelor Naționale, respectiv din fondurile și colecțiile: *Arhivele Statului Iași (1832-1948)*, *Ministerul de Justiție al Moldovei*, *Secretariatul de Stat al Moldovei*, *Visteria Moldovei*, *Colecția Documente*, *Prefectura Județului Iași și Primăria Iași*, precum și din cadrul Arhivelor Naționale ale României din București, cuprinse în fondurile: *Direcția Generală a Arhivelor Statului (1862-1948)* și ale *Ministerului Instrucțiunii*, sub diferitele sale denumiri instituționale din intervalul 1862-1948.

Pentru o expunere clară și coerentă, lucrarea a fost structurată în șase capitole. Primul capitol, intitulat *Cadrul legislativ*, urmărește evoluția organizatorică a instituției, analizând actul de înființare, instrucțiunile și regulamentele care au stat la baza funcționării sale, precum și impactul calamităților naturale și al celor două războaie mondiale, inclusiv măsurile de evacuare ale arhivelor.

Arhiva Statului din Moldova a fost înființată la 1 ianuarie 1832, în conformitate cu prevederile *Regulamentului Organic al Moldovei* (art. 366 coroborat cu art. 410), act care constituie fundamentul său juridic. Prin misiunea sa de păstrare și conservare a tezaurului documentar, instituția se înscrie printre cele mai vechi și importante așezăminte culturale din România. Organizarea arhivelor moldovenești se datorează, în mod esențial, activității boierului Costache Conachi, loctiitor de vel logofăt al Justiției în perioada 1831-1833, precum și agăi Gheorghe Asachi.

Pentru asigurarea unei funcționări corespunzătoare, Logofeția cea Mare a Dreptății a emis, la 26 ianuarie 1832, un set de reguli interne, care au fost completate ulterior prin noi dispoziții în aprilie 1833 și în anul 1836. Alte modificări au fost introduse în ianuarie 1838, odată cu emiterea documentului intitulat: *Foaie lămuritoare chipului cum să se pregătească pe la tribunaluri dellile ce se trimiit la Arhiva Statului*, adus la cunoștința instanțelor prin circulara Logofeției Dreptății din 13 ianuarie 1838.

Unirea Principatelor a generat schimbări semnificative și în organizarea Arhivelor. Mutarea instituțiilor centrale la București a ridicat problema desființării Arhivei din Moldova. Prin jurnalul Consiliului de Miniștri din 4 aprilie 1862, aprobat de domnitorul Alexandru Ioan Cuza, s-a hotărât centralizarea Arhivelor ambelor Principate, aflate până atunci sub administrația Ministerului Justiției și a Ministerului de Interne, la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice.

Decizia privind desființarea Arhivei din Iași nu a fost pusă în aplicare, întrucât, la 10 august 1862, ministrul A. Odobescu, a aprobat, cu titlu provizoriu și până la punerea în aplicare a bugetului pe anul 1863, menținerea Arhivei din Iași ca sucursală. Statutul său a fost consacrat atât prin *Regulamentul pentru administrarea Arhivelor din România* din 31 octombrie 1862, cât și prin *Regulamentul de organizare al serviciului Arhivelor* din 4/16 martie 1869, cu modificările ulterioare adoptate în același an.

Deși și-a păstrat statutul de sucursală, în anul 1865 a fost formulată propunerea transformării Arhivei din Iași în Arhivă județeană, idee comunicată oficial de Direcțiunea Generală a Arhivelor Statului prin adresa nr. 764 din 7/19 decembrie 1864. Inițiativa a fost reluată în anul 1870, când directorul Gr. N. Manu a înaintat ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice o solicitare privind înființarea de Arhive județene.

În urma acestei propuneri, ministerul a solicitat consiliilor județene să-și exprime poziția cu privire la alocarea fondurilor necesare. Dintre acestea, doar consiliile județelor: Botoșani, Iași, Mehedinți, Olt, Râmnicu Sărat, Suceava, Vaslui și Vâlcea au răspuns favorabil.

Demersul inițiat în vederea înființării Arhivelor județene a continuat până în anul 1872, când, fără a se ține seama de răspunsurile negative ale unor consilii județene, s-a propus chiar obligarea acestora la crearea de arhive destinate conservării dosarelor și actelor publice din fiecare județ, precum și la transferul documentelor existente la Arhiva Centrală din București către noile structuri județene. În acest context, a fost elaborat un proiect de lege pentru înființarea Arhivelor județene, înaintat Ministerului Cultelor în ianuarie 1872, însoțit de un regulament pentru aplicarea legii, destinat susținerii acestui demers.

Inițiativa nu s-a concretizat, iar Arhiva din Iași a continuat să funcționeze cu statut de sucursală, fapt consacrat și de *Regulamentul pentru organizarea Serviciului Arhivelor Statului* din 11 iulie 1872, publicat în Monitorul Oficial al României, nr. 163 dn 25 iulie 1872.

În anul 1876, problema desființării Sucursalei a fost reluată, ca urmare a eliminării acesteia din bugetul de stat. În consecință, serviciul a fost suspendat începând cu 1 ianuarie 1876, iar la 25

februarie același an, la Iași s-a deplasat o delegație formată din C.D. Mumuianu, arhivist al Direcțiunii Generale a Arhivelor Statului, și Samson Bodnărescu, desemnați de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice.

În urma acestei intervenții, ministrul Ghidionescu a hotărât menținerea Sucursalei Arhivelor Statului din Iași, încredințând sarcina conservării fondurilor arhivistice lui Gheorghe Tăutu, care urma să preia gestiunea de la delegatul ministerului, C.D. Mumuianu. Procesul-verbal de predare-primire a fost încheiat la 31 mai 1876, între C.D. Mumuianu, în calitate de delegat al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice și al Direcțiunii Generale a Arhivelor Statului, și Gheorghe Tăutu.

Activitatea serviciului a fost asigurată, până în luna februarie 1877 inclusiv, de conservatorul Gheorghe Tăutu, asistat de copistul Neculai Roiu. Odată cu votarea bugetului de stat și punerea acestuia în aplicare de la 1 martie 1877, Sucursala și-a reluat funcționarea în condiții normale, schema de personal reflectând această reluare: un șef de serviciu, un ajutor, un copist și un servitor.

Serviciul a funcționat în baza regulamentului din 1872 până în anul 1906, când au fost operate modificări minore prin *Decretul de modificare a Regulamentului de organizare al Serviciului Arhivelor Statului*, din 27 februarie 1906, care introducea numirea prin concurs a personalului de registratură, act publicat în Monitorul Oficial, Partea Oficială, nr. 268 din 5 (18) martie 1906.

Intrarea României în Primul Război Mondial a determinat suspendarea activității Sucursalei, întrucât, începând cu 16 august 1916, toți funcționarii, cu excepția șefului Sever Zotta, au fost mobilizați. Reluarea activității s-a realizat treptat, în anul 1918.

Serviciul a fost suspendat din nou la 24 noiembrie 1918, ca urmare a întreruperii aprovizionării cu combustibil și a condițiilor economice dificile, activitatea fiind reluată la 8 ianuarie 1919.

În contextul Primului Război Mondial, o parte semnificativă a documentelor Arhivelor din Iași – hrisoave, zapise, cărți de judecată, mărturii hotarnice, anaforele și altele – a fost evacuată în Rusia, fiind restituită aproape integral la 13 martie 1936, unele piese prezentând mențiunea "lipsă". Tot în legătură cu documentele trimise la Moscova, la 10 aprilie 1936, a avut loc predarea, de către Gheorghe Ungureanu, arhivar subdirector al Direcției Regionale Iași a Arhivelor Statului, a corespondenței și actelor aparținând fostului director regional Sever Zotta, restituite prin

intermediul Direcției Generale a Arhivelor Statului. Alte 12 documente aparținând Direcției Regionale Iași au fost înaintate acesteia la 17 decembrie 1942, odată cu materialul arhivistic repatriat din Rusia.

În perioada interbelică, ca urmare a noii organizări administrative, a fost adoptată *Legea pentru organizarea Arhivelor Statului* din 25 iunie 1925, publicată în Monitorul Oficial, Partea Oficială, nr. 153 din 15 iulie 1925, prin care Arhiva din Iași a fost reorganizată ca direcție regională. Legea a cunoscut modificări ulterioare, prin actele normative din 1932 și 1934, care au ajustat unele dispoziții privind organizarea și funcționarea Arhivelor Statului.

În contextul evenimentelor generate de cel de-Al Doilea Război Mondial, pentru protejarea patrimoniului documentar, au fost organizate două ample operațiuni de evacuare ale Direcțiunii Regionale Iași a Arhivelor Statului.

Prima evacuare a avut loc în martie 1941, când depozitele Arhivelor din Iași au fost transferate la Bascov, în apropiere de Pitești, județul Argeș. Materialul arhivistic a fost ambalat în aproximativ 2.300 de lăzi și transportat cu 21 de vagoane. Operațiunea s-a desfășurat în condiții de urgență, ceea ce a determinat deteriorarea parțială a unor lăzi, fie prin umezire, fie prin expunere la ploaie în timpul transportului. Ulterior, acestea au fost depozitate în săli ale unor unități școlare, unde au rămas până în iunie 1942, fără posibilitatea aerisirii, în condiții extrem de nefavorabile conservării unui material documentar deja fragilizat. În luna iunie 1942, întregul tezaur arhivistic al Moldovei a fost readus la Iași.

A doua evacuare a avut loc în anul 1944, fiind stabilit ca punct de refugiu localitatea Săcelu, din județul Gorj. Transferul materialului arhivistic s-a realizat în două etape. În prima etapă, în luna martie 1944, au fost expediate 13 vagoane; dintre acestea, nouă au ajuns cu dificultate până la data de 5 mai și au fost depozitate în școala primară din Săcelu. Ultimul vagon din această serie a sosit la 5 ianuarie 1945, fiind descărcat în gara Copăcioasa; acesta conținea 87 de lăzi cu documente de o valoare excepțională și prezenta urmele unei călătorii îndelungate și dificile. Două dintre cele 13 vagoane expediate în martie 1944 au fost distruse în urma bombardamentelor din gara București.

În cea de-a doua etapă a evacuării au mai fost expediate șase vagoane. În încercarea de a salva materialul arhivistic rămas la Iași, în luna mai 1944, directorul Gheorghe Ungureanu s-a reîntors în oraș. După trimiterea a încă cinci vagoane cu documente neevacuate, a început pregătirea unui nou transport care urma să includă atât arhive, cât și opere de artă, pentru care

primise ordin din partea Comandamentului Militar din Iași. În noaptea de 5/6 iunie 1944, clădirea Arhivelor a fost însă bombardată și incendiată. În pofida eforturilor depuse, fără sprijin extern, incendiul a putut fi limitat doar la nivelul birourilor, restul imobilului fiind cuprins de flăcări.

În aceste condiții, Gheorghe Ungureanu a reușit să scoată din clădire, în cursul nopții, lăzile deja pregătite, precum și alte volume și documente. Cu ajutorul unui camion pus la dispoziție de Comandamentul Militar, acestea au fost transportate, la 6 iunie 1944, la gara Vaslui, întrucât încărcarea nu mai era posibilă la Iași. Neobținând inițial autorizația de vagon, acesta s-a întors la Iași cu un camion pus la dispoziție de generalul Carp din Vaslui, a recuperat documentele și cărțile rămase neatinsse de incendiu și le-a transportat din nou la Vaslui, unde a obținut autorizația necesară. Astfel, a fost încărcat și expedit al șaselea vagon către Copăcioasa (județul Gorj). În urma incendiului au fost distruse doar câteva rafturi cu dosare ale Prefecturii de Poliție Iași, restul materialului arhivistic fiind salvat. O parte a arhivelor se afla, de asemenea, în turnul Mănăstirii Golia, iar clădirea din Iași a rămas sub supraveghere.

În total, au ajuns la destinație 17 vagoane cu material arhivistic, care ar fi fost sortit distrugerii aproape sigure, întrucât clădirea care îl adăpostea a fost distrusă aproape în întregime de bombardamentele și incendiul din noaptea de 5/6 iunie 1944.

După încheierea celui de-Al Doilea Război Mondial, în 1945, a început procesul de reevacuare a materialului arhivistic și a celorlalte bunuri. Acesta s-a desfășurat treptat și s-a prelungit până în 1948, din cauza dificultăților de transport și a refacerii lente a clădirii Arhivei din Iași, grav afectată de bombardamentele din iunie 1944.

Cel de-al doilea capitol, intitulat *Personalul*, este dedicat prezentării tuturor angajaților Arhivei, identificați pe baza documentelor existente, care au permis conturarea unei imagini cât mai complete asupra persoanelor care au contribuit la funcționarea și continuitatea instituției pe parcursul a peste un secol. Sunt evidențiați atât cei care au susținut activitatea Arhivei în perioade de stabilitate, cât și acei angajați care și-au pierdut viața în contextul marilor conflagrații mondiale, precum Ioan Țăranu, decedat în timpul Primului Război Mondial (1916), și Pântea Virgil, căzut pe front în anul 1941, în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial.

Prezentarea personalului este realizată în ordine cronologică, în funcție de succesiunea conducerii instituției, fiind structurată în raport cu funcțiile deținute de arhiviștii statului, capii sau șefii Sucursalei Arhivelor Statului din Iași, respectiv directorii regionali, după cum urmează:

- ARHIVIȘTI AI STATULUI (1832-1862): aga Gheorghe Asachi (1 ianuarie 1832-27 septembrie 1849), Vasile Alecsandri vornic (28 septembrie 1849-2 februarie 1850), Vasile Alecsandri (3 februarie 1850-13 aprilie 1853), Iacovachi Palade vornic (14 aprilie 1853-21 ianuarie 1855), Alecu Fotino agă (22 ianuarie 1855-14 iulie 1855), Gheorghe Sion spătar (15 iulie 1855-26 aprilie 1856), Teodor Codrescu agă (27 aprilie 1856-26 octombrie 1856), Alecu Soroceanu agă (27 octombrie 1856-31 decembrie 1856), Gheorghe Asachi postelnic (1 ianuarie 1857-21 august 1858), Iancu Alexandrescu postelnic (22 august 1858-6 martie 1859), Tucidide Durmuz (7 martie 1859-9 august 1860), Iosif Patriciu Popescu (10 august 1860-10 ianuarie 1862), Tucidide Durmuz (11 ianuarie 1862-31 martie 1862);

- CAPI/ȘEFI AI SUCURSALEI ARHIVELOR STATULUI DIN IAȘI (1862-1925): Panaite Malcoci (1 aprilie 1862-31 mai 1864), Tucidide Durmuz (1 iunie 1864-23 septembrie 1867), Gheorghe Tăutu (24 septembrie 1867-28 iulie 1874), Ion Stamati (29 iulie 1874-31 decembrie 1875), Gheorghe Tăutu (1 iunie 1876-28 februarie 1877-conservator; 1 martie 1877-8 august 1885-șef al Sucursalei), C. D. Mumuianu (9 august 1885-28 septembrie 1885), Neculai Roiu (28 septembrie 1885-30 septembrie 1897), Gheorghe Ionescu (1 octombrie 1897-30 septembrie 1912);

- DIRECTORI REGIONALI (1925-1948): Sever Zotta (1 octombrie 1912-30 aprilie 1934), Alexandru Băleanu (1 mai-30 septembrie 1934-director delegat; 1 octombrie-1934-31 octombrie 1940-director), Gheorghe Ungureanu (1 noiembrie 1940-1 noiembrie 1941-director delegat; 1 noiembrie 1941- 1948-director).

Cel de-al treilea capitol, intitulat *Sediile și mobilierul*, este consacrat prezentării spațiilor în care a fost adăpostită Arhiva din Iași, de la înființarea sa, în anul 1832, până în anul 1948, precum și a mobilierului necesar desfășurării activității și conservării documentelor. Având în vedere numărul mare de locații utilizate între anii 1832-1911, acestea sunt analizate distinct, fiind delimitate sediile provizorii și sediul stabil de la Mănăstirea Golia, care a funcționat în perioada 1911-1948.

În categoria sediilor provizorii se înscriu: casele agăi Alecsandru Banu (1832–1834), casele agăi Costache Ghica (1834–1835), beciurile imobilelor în care funcționa Visteria (1835), casele vlădicăi Sebastian (1835–1836), bolțile Școlii Vasiliene de la Trei Ierarhi (1836–1844), la care s-a adăugat, între 1840 și 1844, un gherghir al Academiei Vasiliene. Ulterior, Arhiva a fost găzduită în încăperi din vechea curte domnească/Palatul Administrativ (1844–decembrie 1879), precum și în

cinci bolți ale Spitalului „Sfântul Spiridon” (1853–1860). Alte locații temporare au fost Mănăstirea Frumoasa (1865), Mănăstirea Cetățuia (1865), odăi închiriate de la Avram Ițic Kaufman (1865–1871), spații de la Trei Ierarhi (decembrie 1879), Casieria Generală (decembrie 1879), din nou odăi închiriate de la Avram Ițic Kaufman (1880–1882), spații aparținând Mariei Burchi (1880–1882), o cameră din Palatul Administrativ (1882–1911), precum și săli ale Societății de Gimnastică (până în 1911). În anul 1911, Arhiva a fost mutată integral la Mănăstirea Golia, unde a funcționat până în anul 1948.

Cel de-al patrulea capitol, intitulat *Depuneri de documente*, urmărește evoluția numerică a unităților arhivistice intrate în păstrarea Arhivei, procedura de depunere, modul de organizare a dosarelor, precum și regulile privind ordonarea și evidența acestora.

În conformitate cu misiunea sa fundamentală, Arhiva nu putea funcționa în absența documentelor, motiv pentru care primele depuneri au fost realizate încă din anul 1832, în baza instrucțiunilor emise în luna ianuarie a aceluiași an, ulterior completate prin dispozițiile din 1833, 1836 și 1838. Dosarele erau transmise însoțite de două opise, dintre care unul rămânea în Arhivă, iar cel de-al doilea, după verificare și semnare de către arhivist și secretar, era restituit instituției depunătoare.

În vederea sporirii fondului arhivistic, în anul 1853 a fost constituită o comisie specială, formată din arhivistul statului, vornicul Iacovachi Palade, vornicul Ilie Kogălniceanu și vornicul Dimitrie Gran, membri care, prin funcțiile deținute, aveau competențe în identificarea și recuperarea actelor publice.

În perioada 1832–1863, evoluția depunerilor se prezenta astfel: până la sfârșitul anului 1832 – 1.190 unități arhivistice; în 1836 – aproximativ 40.000 unități arhivistice; în 1838 – 53.700 unități arhivistice; în 1839 – 68.973 unități arhivistice; în 1845 – 123.370 unități arhivistice; iar în 1863 – 231.381 unități arhivistice.

După anul 1862, depunerile au continuat să se realizeze pe baza unui opis/inventor întocmit în dublu exemplar, dintre care unul revea instituției creatoare de documente. Ritmul depunerilor era influențat de spațiul disponibil și de contextul istoric, însă, în linii generale, acestea s-au desfășurat constant. Astfel, în anul 1873, Sucursala deținea 255.114 de dosare și acte publice, precum și 16.899 de sigilii, iar până în 1890 fondul arhivistic a ajuns la 340.486 unități arhivistice.

Prin *Legea de modificare a unor dispoziții din Legea de organizarea Arhivelor Statului* din 5 aprilie 1932, publicată în Monitorul Oficial nr. 81 din aceeași data, a fost introdusă obligativitatea

ca instituțiile publice să întocmească un borderou anual al dosarelor constituite în cursul anului precedent. În lipsa unui model standardizat, Direcțiunea Regională Cluj a solicitat, prin adresa nr. 42 din 17 martie 1933, instrucțiuni Direcțiunii Generale a Arhivelor Statului. Răspunsul acesteia, formulat prin adresa nr. 192 din 24 martie 1933, a stabilit că inventarele trebuiau să cuprindă numărul de ordine al dosarului și conținutul succint al acestuia. Aceste inventare urmau să fie păstrate în dosare speciale la direcțiunile regionale până la momentul depunerii efective a documentelor, servind ulterior la verificarea integrității fondurilor. Totodată, Direcțiunea Regională Cluj a primit dreptul de a adopta și alte măsuri considerate necesare în privința întocmirii inventarelor.

De asemenea, *Regulamentul privind depozitarea și conservarea arhivelor armatei*, publicat în Monitorul Oficial nr. 156 din 11 iulie 1933, Partea I, prevedea, la capitolul II, împărțirea arhivelor militare în patru categorii cronologice: arhivele vechi până la 31 decembrie 1902; arhivele din perioada 1 ianuarie 1903-31 decembrie 1912; arhivele din perioada 1 ianuarie 1913-1 aprilie 1921 și arhivele constituite după 1 aprilie 1921. Dintre acestea, arhivele vechi până la 31 decembrie 1902 urmau să fie depuse la Arhivele Statului (Direcțiunea Generală și direcțiunile regionale). În competența Direcțiunii Regionale Iași intrau arhivele autorităților militare din județele: Dorohoi, Botoșani, Iași, Fălticeni, Neamț, Vaslui, Fălciu, Putna, Tutova, Bacău, Tecuci și Covurlui.

În general, documentele supuse depunerii, cu anumite excepții prevăzute de lege, erau: actele mai vechi de 30 de ani, care nu mai erau necesare administrației curente, sigiliile și peceteile scoase din uz, precum și publicațiile oficiale, conform art. 2 din Legea nr. 151/1925.

În ceea ce privește predarea arhivelor militare, autoritățile de resort aveau obligația de a transmite Direcțiunii Regionale a Arhivelor Statului competente teritorial un inventar întocmit în conformitate cu art. 17, lit. b) din regulament, inventar care trebuia să cuprindă dosarele mai vechi de 30 de ani susceptibile de a fi depuse. Direcțiunea Regională analiza documentația transmisă și stabilea care dintre dosare urmau să fie preluate și care erau refuzate, rezultatul acestei evaluări fiind comunicat Marelui Stat Major – Serviciul Istoric, instituție care lua decizia finală privind preluarea fondurilor. Operațiunile de ambalare, transport și vărsare a arhivelor trebuiau realizate în conformitate cu prevederile art. 14-16 ale aceluiași regulament.

Totodată, autoritățile militare erau obligate ca, anual, în prima lună a fiecărui exercițiu bugetar, să transmită direcțiunilor regionale ale Arhivelor Statului, pe raza cărora își desfășurau

activitatea, un inventar anual care să cuprindă numărul și titlul dosarelor constituite în cursul exercițiului precedent.

Cel de-al cincilea capitol, intitulat *Seleționarea documentelor*, analizează demersurile întreprinse pentru reducerea volumului documentar, atât la nivelul Arhivelor Statului, cât și la nivelul creatorilor de documente, acțiuni care presupuneau, în anumite situații, verificarea arhivelor la fața locului.

În ceea ce privește selecționarea documentelor aflate în păstrarea Arhivei, problema a fost ridicată încă din anul 1838, pe fondul creșterii rapide a volumului de acte depuse și al insuficienței spațiilor de depozitare. Arhivistul statului Gheorghe Asachi a formulat primele propuneri de selecționare a documentelor, însă acestea nu au fost acceptate de Logofeția Dreptății. În februarie 1839, s-a avansat idea ca actele considerate lipsite de importanță să nu fie distruse, ci depozitate într-o mănăstire, propunere care nu a fost pusă în practică. Ulterior, în 1843, s-a aprobat, în principiu, separarea actelor "trebuincioase" de cele "netrebuincioase".

În anul 1844, Gheorghe Asachi a înaintat Sfatului Administrativ propuneri privind stabilirea unor termene de păstrare pentru dosarele judecătorești și administrative, precum și constituirea unei comisii de selecționare. În urma vizitei domnitorului Mihail Sturza la Arhiva Statului, la 16 iunie 1844, constatând existența a 105.530 de acte, acesta a dispus ca documentele încheiate de zece ani să fie distruse, măsură care, din fericire, nu a fost pusă în aplicare.

Un pas semnificativ în reglementarea problemei selecționării documentelor a fost realizat de Vasile Alecsandri care, în aprilie 1850, a înaintat *Proiectul pentru regularea Arhivei Statului*. În vederea legiferării procedurii de eliminare a actelor considerate nefolositoare, Divanul General a votat, la 4 iulie 1853, legea intitulată *Legea pentru chipul desființării actelor celor netrebuitoare de la Arhiva Statului*, aplicată în anul 1855.

În luna august 1855, a fost constituită o comisie de selecționare, alcătuită din arhivistul statului, spătarul Gheorghe Sion, directorul Divanului Domnesc, banul Haralamb Cernea, directorul Divanului de Apel, banul Alecu Cernea și directorul Divanului de Întărituri, paharnicul Mihai Tăutu. În baza legii adoptate și a ordinelor primite de la Departamentul Dreptății, comisia s-a întrunit în vederea selecționării documentelor nefolositoare.

Cu toate acestea, în 1863 se constată că nu a avut loc nicio selecționare propriu-zisă. Prin adresa nr. 269 din 15 iulie 1863, Sucursala Arhivelor Statului din Iași raporta Direcțiunii Generale situația selecționării documentelor, menționând că respectiva comisie din 1855 selectase inițial

314 acte ale Isprăvniciei Neamțului. Ulterior, din diverse motive, membrii comisiei au încetat să se mai întrunească, atribuțiile revenind secretarului Arhivei care, asistat de doi scriitori și sub supravegherea arhivistului, a selectat până în 1860 un număr de 7.332 de acte. La momentul analizării acestora, noul arhivist al statului a considerat necesară reconvocarea comisiei, însă ministerul a răspuns, prin officia nr. 9.289, că directorii Divanurilor erau implicați în activitățile curente ale instituțiilor lor, motiv pentru care lucrările de selecționare au fost suspendate.

În ceea ce privește selecționarea arhivelor la nivelul creatorilor de documente, începând cu anul 1925 a fost creat cadrul legal care permitea specialiștilor din cadrul direcțiilor regionale ale Arhivelor Statului să efectueze verificări pe teren, în vederea selecționării și preluării documentelor considerate valoroase din punct de vedere istoric.

Documentele eliminate în urma selecționării erau valorificate prin vânzare, autoritățile având obligația de a se adresa Societății Cercurilor de Gospodine și Societății pentru Ocrotirea Tinerelor Fete pentru predarea maculaturii.

Prin jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 588 din 1936, publicat în Monitorul Oficial nr. 74 din 28 martie 1936, s-a instituit interdicția pentru autoritățile publice civile, militare și bisericești ale statului, județelor și comunelor, precum și pentru regiile publice și autonome (C.F.R., P.T.T., R.M.S., Imprimeria Statului) de a mai comercializa hârtia de maculatură provenită din registre, dosare, chitanțiere, recipise, concepte, monitoare oficiale, reviste, broșuri și alte imprimate scoase din uz. Conform acestui act normativ, întreaga maculatură arhivistică cu o vechime mai mare decât cea prevăzută de legislația în vigoare intra în proprietatea Direcțiunii Generale a Arhivelor Statului și trebuia redată exclusiv Asociației Cercurilor de Gospodine și Societății pentru Ocrotirea Tinerelor Fete.

Prin jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 2746 din 1 noiembrie 1938 s-a aprobat ca hârtia rezultată din arhive, chitanțiere, registre și diverse imprimate scoase din uz, precum și orice alte resturi de hârtie provenite de la autoritățile statului, județelor, comunelor și regiilor autome, să fie predată fabricilor de hârtie prin intermediul Oficiului de vânzare al hârtiei. Ulterior, prin jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 32, publicat în Monitorul Oficial nr. 9 din 11 ianuarie 1941, s-a decis ca întreaga cantitate de hârtie maculatură provenită de la autorități să fie cedată gratuit Comandamentului Legionar al Materiilor Prime.

Constatând faptul că secțiunile Arhivelor nu țineau o evidență riguroasă a fondurilor primite în depozit sau prelucrate în arhivele publice de către delegații acestora și că, de asemenea,

nu exista o evidență sistematică a fondurilor istorice, nefiind întocmite repertorii pe bază de opise, directorul general Aurelian Sacerdoțeanu a dispus, prin decizia nr. 34 din 13 februarie 1941, ca toate depunerile și lucrările de selecționare să fie înregistrate în registre speciale, organizate pe secțiuni și ținute cu maximă rigoare. Fiecare registru urma să fie structurat în două părți distincte: una destinată depunerilor și cealaltă dedicată activităților de selecționare.

În anul 1942 au fost elaborate *Instrucțiunile generale pentru raționalizarea și simplificarea lucrărilor de birou, aplicabile primăriilor municipiilor și orașelor reședință, cu excepția celor din Basarabia, Bucovina și municipiul București* (23 noiembrie 1942). La capitolul IX, aceste instrucțiuni conțineau prevederi explicite referitoare la selecționarea arhivelor.

Cel de-al șaselea capitol, intitulat *Valorificarea documentelor*, este consacrat modalităților prin care documentele arhivistice au fost puse în valoare, atât prin eliberarea de copii legalizate, cât și prin cercetarea științifică și prezentarea documentelor în cadrul unor manifestări culturale și științifice.

Arhivele Statului au fost concepute încă de la înființare cu scopul de a valorifica materialul documentar aflat în păstrare. În acest sens, chiar din ianuarie 1832 era reglementată atribuția Arhivelor Statului de a elibera copii legalizate de pe documente, la cerere.

În conformitate cu *Legea de organizare a Arhivelor Statului* din 25 iunie 1925, publicată în Monitorul Oficial nr. 153 din 15 iulie 1925, Direcțiunea Generală și direcțiunile regionale aveau competența de a elibera autorităților publice și persoanelor particulare copii legalizate atât de pe actele aflate în depozitele Arhivelor Statului, cât și de pe documente vechi prezentate în acest scop. Totodată, acestea puteau elibera traduceri legalizate ale documentelor redactate în limbile utilizate anterior în cancelariile din spațiul românesc (latină, slavă, greacă, turcă, maghiară, germană, rusă). Pentru aceste servicii, persoanele fizice și instituțiile particulare erau obligate la plata unor taxe legale.

În anul 1924 a fost adoptat *Regulamentul Direcției Generale a Arhivelor Statului privind legalizarea actelor vechi prezentate de persoane și instituții particulare*, din 14 iunie 1924, publicat în Monitorul Oficial nr. 127 din aceeași data.

În anul 1938, directorul general Constantin Moisil a transmis direcțiunilor regionale ale Arhivelor Statului o circulară care stabilea norme unitare privind eliberarea copiilor și traducerilor legalizate, atât pentru documentele prezentate de autorități și particulari, cât și pentru cele aflate

în depozitele Arhivelor. Scopul acesteia era eliminarea practicilor neuniforme existente la nivelul serviciilor regionale.

Circulara preciza că, potrivit art. 7 din legea de organizare, Arhivele Statului puteau elibera copii și traduceri legalizate exclusiv de pe acte vechi prezentate de autorități sau particulari, un act fiind considerat vechi, conform art. 2, atunci când avea o vechime de cel puțin 30 de ani. În schimb, pentru actele aflate deja în depozitele Arhivelor Statului, legea nu impunea nicio condiție de vechime, fiind posibilă eliberarea de copii și pentru documente mai recente de 30 de ani. De asemenea, se sublinia obligativitatea respectării dispoziției legale care prevedea păstrarea, în Arhivele direcțiilor Arhivelor Statului, a copiilor autentice ale actelor anterioare anului 1881, prezentate de autorități și particulari.

Prin Decizia Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor din anul 1943, publicată în Monitorul Oficial nr. 99 din 30 aprilie 1943, direcțiunile regionale ale Arhivelor Statului au fost autorizate să perceapă taxe pentru eliberarea copiilor, traducerilor și operațiunilor de colajonare.

Documentele aflate în păstrarea Arhivelor Statului puteau fi utilizate și în scopuri științifice, constituind o sursă fundamentală pentru editarea colecțiilor de documente și pentru realizarea cercetărilor istorice. Totodată, un accent deosebit a fost pus pe valorificarea publică a materialului arhivistic, un moment semnificativ pentru Arhiva din Iași fiind participarea la Expoziția Națională din 1906. În acest context, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, prin adresa nr. 61.077 din 11 noiembrie 1905, a informat Sucursala Arhivelor Statului din Iași despre intenția de a participa la expoziție împreună cu instituțiile sale culturale, solicitând comunicarea obiectelor și documentelor care s-ar fi pretat expunerii. Ca urmare, Sucursala a întocmit un inventar cu 24 de documente, dintre care au fost selectate trei pentru a fi expuse.

În concluzie, considerăm că demersul nostru științific și-a atins obiectivele propuse, demonstrând pe baza documentelor cercetate, evoluția unei instituții culturale care a funcționat inițial ca instituție de stat pentru ca ulterior să fie transformată în sucursală și mai apoi în direcție regională. De-a lungul existenței sale, Arhiva Statului din Iași a fost nevoită să facă față unor perioade istorice dificile însă, datorită personalităților care au condus-o și eforturilor susținute depuse pentru adunarea și conservarea documentelor, asigurarea spațiilor de depozitare și adaptarea la contextul istoric, instituția a reușit să supraviețuiască tuturor acestor încercări.

Așa cum sublinia Vasile Alecsandri, Arhiva reprezintă "o avere publică ce merită cea mai de aproape îngrijirea a Cărmuirii. Ea este colecția tuturor actelor publice, atât administrative, cât și judecătorești și politice, care slujesc de temelie legiurilor și istoriei țării".